

Szász Mária-Magdolna

A RURÁLIS ELITEK FEJLESZTÉSI SZEREPE Egy székelyföldi periféria példája

DOI 10.35402/kek.2022.3.1

Absztrakt

Tanulmányomban azt vizsgálom, miként viszonyulnak a helyi elitek a helyi fejlesztési lehetőségekhez egy olyan romániai, székelyföldi rurális mikrorégió esetében, amely egyfelől jelentős történelmi, természeti, művelődési-kulturális értékekkel és adottságokkal rendelkezik, másfelől viszont periférikus helyzetéből adódóan nem részesül a jelentős fejlesztési programokból, gazdasági-társadalmi tekintetben három évtizede stagnáló helyzetben van. A helyi elitek és azok viszonyulása olyan endogén adottságként is értelmezhető, amelynek jelentős szerepe lehet a helyi fejlesztési folyamatokban, ezért e viszonyulás feltárása a helyi fejlesztési munka egyik alapozó jellegű szakmai feladata lehet. A tanulmány a térségben végzett komplex helyzetfeltáró munka eredményeit foglalja össze.

Abstract

The main aim of my study is to analyze how the local elite approaches the local developmental opportunities in a Szekler micro-region in Romania, that in one hand possesses important historical, natural and cultural values and abilities, on the other hand due to its peripheral location, it is not included in important developmental programs and it is in economic and social stagnation since three decades. The situation of the local elite and its approach can be interpreted as an endogenous ability, that has an important role in the local developmental processes, for this reason the exploration of these approaches can be the bases of a local professional research. The current study summarizes the finding of a complex research carried out in this region.

Bevezető

Tanulmányomban egy kelet-erdélyi, ezen belül Hargita megyei mikrorégióban folytatott komplex vidékfejlesztési kutatási program eredményei alapján mutatom be a lokális eliteknek a helyi fejlesztéshez

való viszonyulását. Az elemzett mikrorégió a Kászoni térség, a megye periférikus helyzetű vidéke. A főútvonalaktól és a városoktól távol esik, ipara nincsen, a romániai rendszerváltás követő három évtizedben erre a térségre olyan beruházások, fejlesztési programok nem irányultak, amelyek a lakosság életmódját, a térség foglalkoztatási szerkezetét befolyásolták volna. A családok nagyobb része önfenntartó, pénzkiváltó jellegű családi gazdálkodást folytat, vagy a 40 km-re lévő megyeközpontba ingázik, a vidék népessége kismértékben, de folyamatosan csökken. A térségben öt rurális település van, amelyek egyetlen közigazgatási egységet (község) képeznek. Ugyanakkor ki kell emelni azt, hogy a térség településeire, illetve a térség egészére erős lokális identitás jellemző, a small-scale típusú lokális társadalmi szerkezetekre az erős társadalmi kapcsolatok és a közösségi tudás nagy szerepe jellemző. A térség történelmi-művelődési és etnográfiai hagyományai jelentősek, ezekhez napjainkban is számos ünnep, rendezvény, esemény kapcsolódik.

A fentiekben jelzett kettősség (periférikus helyzet, stagnáló állapot egyfelől, jelentős közösségi és kulturális erőforráskészlet, erős identitásszerkezet másfelől) felveti azt a kérdést, hogy lehet-e a helyi eliteknek szerepük a mikrotérség helyzetének alakításában, és ha igen, akkor a helyi elitek miként viszonyulnak a térséghez, hogyan értékelik és értelmezik a térség adottságait? E kérdéseknek aktualitást ad az a globális léptékben zajló vidékfejlesztési fordulat (Van der Ploeg et al. 2015; Woods 2007; Almstedt et al. 2014), amely a vidéki térségek fölértékelődését, a fejlesztéspolitikai gyakorlatban a helyi adottságokra való alapozást hangsúlyozza.

Az elemzés elkészítését az is indokolja, hogy a periférikus helyzetű rurális települések esetében a lokális elitek is értelmezhetőek olyan érdekcsoportként – és végső soron olyan endogén adottságként –, amelynek fontos szerepe lehet a mikrotérségek vagy az egyes települések további sorsának alakulásában. Különösen olyan térségek vagy települések esetében, amelyek gazdag történelmi múlttal, számottevő mennyiségű kulturális értékkel rendelkeznek, de kimaradnak a centrális helyzetű, nagyobb településekre jellemző fejlesztési folyamatokból.

Az általam elemzett Kászoni mikrotérség kifejezetten ilyen helyzetben van. A helyi elitek jelenléte azonban önmagában még nem jelent aktív helyi fejlesztési szerepvállalást is. Fontos szakmai, szakpolitikai feladat feltárni azt, hogy ez a sajátos szereplőcsoport mit gondol fejlesztési lehetőségeknek, miben látja az adott településcsoport előnyeit és hátrányait. Ezek az értelmezések és viszonyulások jelentős mértékben meghatározhatják azt, hogy a helyi elitek milyen mértékben és milyen módon válhatnak ténylegesen is településfejlesztésben érdekelt és involválódó érdekcsoporttá. Tanulmányom célja a helyzetfeltáró munka eredményeinek összegző jellegű bemutatása.

A kutatás terepének rövid bemutatását és a szakirodalmi referenciapontok áttekintését követően három lépésben értelmezem kutatásaim eredményeit: az identitásstruktúrákat alkotó komponensek összegző jellegű ismertetése, az interjúanyagok alapján a térség előnyeit és hátrányait értelmező kijelentések összegzése, a helyi elitek viszonyulása a helyi adottságokhoz és a helyi fejlesztési lehetőségekhez.

A kutatás terepe

A Kászoni-medence Hargita megye délkeleti részén fekszik, önálló földrajzi kistáj, területe 300 négyzetkilométer. Földrajzilag zárt vidék, amely sajátos népviselettel, szokásokkal és építészettel rendelkezik. Településeiről – akárcsak a székelyföldi térség többi településéről – első alkalommal az 1332-es pápai tizedjegyzék közöl adatokat (András 2009), és ezek a települések a romániai kollektivizálás és iparosítás időszakáig gazdasági, demográfiai tekintetben hasonlóak voltak a székelyföldi tömbmagyar térség többi településéhez. A térséggel kapcsolatos társadalomtörténeti anyagok szerint (Vincze 2002; Biró – Bálint 2005; Gazda – Roediger 2012; Biró 2019b) a község öt települése számára (Kászonteltíz, Kászontáltíz, Kászonimpér, Kászonjakabfalva és Kászonújfalva) a területi identitás („Kászoni”, „kászoniak”, „kászoni emberek”) legalább olyan fontos volt, mint a lokális (településhez kötött) identitás. A községet képző öt település egyenként rendelkezik saját „lokális” identitástudattal is, ezek azonban nincsenek opozícióban a mikrotérség egészére kiterjedő, szintén téralapú identitással. A mikrotérségi és a lokális identitásstruktúra erősíti egymást. Ennek magyarázata az, hogy a mikrorégió gazdag társadalomtörténeti hagyományt tud magáénak ezen a téren is, és a lokalitás kialakításának és megélésének

ez a két szintje a helyi társadalom számára nyilvánvaló és teljesen elfogadott. Ami a kászoni emberek gondolkodásmódját illet, nagyon markánsan jelen van az a felfogás, hogy ők nem tekintik magukat sem háromszékieknek (a térséget 1784-ben Háromszék-vármegyéhez csatolták), sem nem csíkiaknak (ma a települések Hargita megyéhez tartoznak, és mind a térségen kívüli közbeszédben, mind a szakpolitikai anyagokban a térséget a Csíki-medencéhez kapcsolják), mert ők „Kászoniak”.

A község lakosság száma a 2011-es népszámlálás alapján 3012 fő, ez az utóbbi időszakban érdemben nem változott. A helyi foglalkoztatásban a községben megtalálható intézményeknek (több oktatási intézmény, orvosi rendelők, rendőrség, közbirtokosságok, egyház) van szerepük, valamint egy kisebb fafeldolgozó üzemnek. A legközelebbi városok 30–40 km-re találhatóak, a tömegközlekedést napi egy-két autóbuszjárat biztosítja, az úthálózat nem megfelelő minőségű.

A periférikus fekvésének és viszonylag elzártságának köszönhetően sikerült megőriznie a székely népművészet hagyományos formáit. Ez megmutatkozik az építészetben, hagyományok, szokások megélésében, a népviselet használatában, vagy akár egyes népi mesterségek fennmaradásában.

Szakirodalmi vonatkozások, térségi megközelítések

Az új vidékfejlesztési paradigma (OECD 2006) olyan fordulatra hívja fel a figyelmet, amely a vidéki térségek fejlesztési lehetőségeit és esélyeit teljesen új megvilágításba helyezi. Fontos eleme ennek a fordulatnak a helyi adottságok előtérbe kerülése, az endogén fejlesztés szemlélete és gyakorlata, általában a vidéki helyek fölértékelődése. A nemzetközi szakirodalomban Christopher Ray már 1996-ban a vidékfejlesztés kapcsán összefüggésbe hozta a kultúrát és gazdaságot (Ray 1996). Az ezzel a szemléleti és gyakorlati fordulattal foglalkozó szakértők szerint a rurális térségek szociális és gazdasági fejlesztésében a helyi kulturális erőforrások kulcsfontosságúnak számítanak és ez a kultúragazdaság (hagyományos étel, regionális nyelv, néptánc, helyi történelem, táj stb.) összefügg a lokális identitással. Van der Ploeg és Rentin (2000) szerint a '90-es években egy olyan fordulat jött a területfejlesztés terén, amelyben meghatározó szerepük lett a minőségi tényezőknek, mint például a helyi természeti, emberi és társadalmi erőforrások, mezőgazdasági adottságok. A helyi

identitást és a helyi tudást kézenfekvő hasznosítani a vidéki térségek fejlesztésében. A lokális identitás a vidékfejlesztésnek fontos eszköze lehet, így felértékelődnek a regionális és lokális kezdeményezések, a térségek belső erőforrásai, valamint a térség kulcsszereplői is, akik az egyes erőforrások hasznosításában szerepet vállalnak (Woods 2007; Almstedt et al. 2014; Van der Ploeg et al. 2015).

Az új vidékfejlesztési paradigma, mint globális trend a 2000-es éveket követően a székelyföldi térségre is hatással volt, a helyi fejlesztés terén innovációs kezdeményezések sora indult. Részben ennek is tudható be, hogy a térségben több olyan kutatás zajlott az utóbbi évtizedekben, amelyek a térségi adottságok elemzésével, a helyi fejlesztési folyamatok korlátaival és lehetőségeivel foglalkoztak. Ezzel kapcsolatban a Székelyföldön több kutatás készült az évek folyamán (pl. Biró 2019a; Biró és mtsai 2019 b, c; Sárosi-Blága 2019a, b). A kulturális erőforrások újraértékelése egy új fejlesztési koncepciónak lett az alapja (Biró 2006b; Biró és mtsai, 2019b; Biró és mtsai 2019c).

A helyi fejlesztés kérdésköre az 1989-es romániai rendszerváltás óta folyamatosan aktuális téma, ugyanis a rendszerváltás előtt sok fejlesztési hátrány halmozódott fel Székelyföldön. Az Európai Unióhoz csatlakozás következtében, az uniós források által főleg a nagyobb infrastrukturális beruházások száma gyarapodott. A lokális léptékű fejlesztés fölértékelése szintén az 1989-es változás előtti tapasztalatoknak köszönhető, amikor sok kedvezőtlen, vagy egyenesen támadó hatás érte a rurális térségeket az országos léptékű fejlesztések, vagy sok esetben a kisebbségi helyzetből adódóan (Biró 2019a). Az utóbbi időben viszont Székelyföld egyes településein a helyi fejlesztéshez és programokhoz való viszonyulásban változások figyelhetők meg. Ennek lényegét a térségi kutatók (Biró 2019a; Biró és mtsai 2019a) abban látják, hogy a fejlesztési tervek tematikailag és formailag egyaránt kiszélesedtek. Ez a változás bizonyára annak tudható be, hogy nagyon sok településen az infrastrukturális fejlesztések megtörténtek. Így előtérbe kerülhetnek már másfajta fejlesztések is, amelyek a települések versenyképességével, újrapozicionálásával kapcsolatosak (Biró és mtsai 2019a).

A Székelyföld kapcsán is előtérbe kerültek a nemzetközi szakirodalomban olvasottakhoz hasonló vidéki térségek fejlesztési lehetőségei. Az 1989-es társadalmi fordulat ráerősített a lokális léptékű rehabilitációs folyamatokra, s olyan társadalomtörténeti hagyományok felerősödésére, mint

például a lokális léptékű szimbolikus térhasználat (Biró 2006a; Bodó–Biró 2011).

A térségi folyamatok elemzésével foglalkozó megközelítések utalnak arra is, hogy a rurális elitek a helyi fejlesztés kulcsfontosságú szereplői. Döntéseket hoznak, helyi kezdeményezéseket valósítanak meg, amelyek által egyértelműen hatással vannak a lokális társadalom működésére (Sárosi-Blága 2019b), intézményes vagy explicit módon kezdeményező, szervező és menedzselő szereppel bírnak a helyi fejlesztési programokban (Biró és mtsai 2019a). A rurális elit közösségi és munkahelyi szerepe mint identitáskomponens meghatározza a térségben domináns közösségi és fejlesztési tevékenységformákat (Sárosi-Blága 2016; 2018; 2019a, b). Településtípusoktól függően lényegében három modellt figyelhetünk meg az elitek kapcsán olyan szempontból, milyen arányban vállalnak szerepet a helyi fejlesztési programokban. A (1) községközpont településeken valamilyen formában inkább kialakul egy együttműködés az egyes csoportok között, míg a (2) községközpont települései esetében a helyi fejlesztési programokat inkább az önkormányzat végzi. (3) A nem községközpont települések esetében lényegében az informális elit az, aki szerepet vállal az egyes folyamatokban, ami egy-egy kulcsszereplőt jelent (Biró 2019a). Az általam vizsgált kászoni térségben elvben mindhárom modell működhetne, azonban a térség periférikus helyzetéből adódóan a helyi elitek fejlesztéspolitikai szerepvállalása inkább lehetőség, mint gyakorlat. E kettőség tapasztalása késztetett arra, hogy részletesebben megvizsgáljam ennek a célcsoportnak a helyi fejlesztéshez való viszonyulását.

A kutatás módszertana

A kutatás keretében első lépésben egy részletes településleírást készítettem, amelynek keretében feldolgoztam a térségben végzett korábbi kutatási anyagokat, és teljeskörűen számbavettem az 1990 utáni lokális identitásépítési eseményeket és folyamatokat. Interjúk, sajtóanyagok, kiadványok, digitális felületek anyagainak feldolgozása révén vettem sorra a lokális identitást építő-erősítő komponenseket: térátrendezési folyamatok, az 1890 utáni új térelemek, a lokális identitást hordozó épületek, emlékházak, természeti értékek, rendezvények és események, a lokális identitásépítés helyi aktorai, a lokális identitás kifejezésével kapcsolatos fontosabb termékek.

Kutatásom következő lépéseként interjúkat készítettem a helyi elitekkel. A program keretében tíz interjú készült, az interjúalanyok közösségi és/vagy munkahelyi státusukat tekintve kulcsszereplői a vidéknek: polgármester, iskolaigazgató, pedagógusok, közbirtokossági elnök, kulturális rendezvényeket szervező polgármesteri hivatal alkalmazott, orvos, civil szervezet képviselője és más, a közösségi életben aktív személyek. Az interjúalanyok kiválasztásánál fontos szempontnak számított a hivatali funkció, valamint a közösségi szerepvállalás, olyan személyek megszólítása, akikre a helyiek felnéznek, a község hangadóinak, véleményformálóinak számítanak.

Az interjúkban az alábbi témakörökre helyeztem a hangsúlyt: a térség előnyei és hátrányai, negatívumai, a térség fontosnak tartott erőforrásai, az 1989 utáni helyi változások értelmezése, a térség humán-, társadalmi- és intézményi erőforrásainak értékelése, a község külső kapcsolatépítési gyakorlata, a község értékeinek a nyilvános térben megmutatásával kialakult kapcsolat és gyakorlat véleményezése). Az interjúk elemzése során a grounded theory (Corbin – Strauss 2015) eljárásaira támaszkodtam. Az interjúkat egységes szövegtörzsként kezeltem és narratívaelemzést végeztem. A térség előnyeire, hátrányaira és lehetőségeire vonatkozó információkat azonosítottam. Az állításokat tartalmi szempontból csoportosítottam és további kategóriákba rendeztem. Kutatásom alatt folyamatosan alkalmaztam a tudatos résztvevői megfigyelés módszerét, részt vettem a helyi eseményeken, rendezvényeken. A megfigyeléseim alkalmával szerzett információk, valamint a terepismeretem hozzásegítették az interjúk mélyebb és pontosabb megértéséhez, értelmezéséhez.

Elemzési eredmények

1. Több mint értékleltár

Ebben a fejezetben a Kászoni mikrorégióban (Harghita megye, Románia) zajló – 1990 utáni – identitásépítési folyamatok feltárásával kapcsolatos kutatási eredményeket összesítem egy táblázat formájában.¹

Az általam választott eljárás támpontokat kínálhat a térség 1990 utáni társadalmi folyamatainak

jobb megértéshez, ugyanakkor az értékleltár-készítés gyakorlatán túllépve szélesebb körű alapot kínál a fejlesztéspolitikai tervek és programok kidolgozásához. Az utóbbi három évtized olyan eseményeivel, rendezvényeivel, kezdeményezéseivel kapcsolatos információkat gyűjtöttem össze, amelyek összefüggésbe hozhatók a térségi léptékű identitás rehabilitációjával, megerősítésével vagy fejlesztésével (Szász 2018).

A táblázatba összefoglalt legmeghatározóbb térbeli elemekhez sok esetben közösségi jellegű események, rendezvények is kapcsolódtak és kapcsolódnak. A táblázatba foglalt események, kulturális értékek, identitásépítési folyamatok összessége jelentős mértékű és jelentős súlyú endogén adottság, amely elvben a közösségfejlesztés és a helyi fejlesztés bázisa vagy alkotóeleme lehet.

¹ A témát bővebben kifejtettem már a *Pro Scientia Ruralis* folyóirat 2018/3-4 számában, Szász 2018.

1. számú táblázat: Kászon község sajátosságait hordozó fontosabb elemek, események, rendezvények, kezdeményezések

Identitásépítési események, programok a térségben	Téralakítási Folyamatok	Térátrendezési tevékenységek: kászonaltízi központ a községi utak aszfaltozása
		Új térelemek létrehozásának folyamatai: székely faragott helységnévtáblák Hármaskeresztfa kicserélése
		Épületek/emlékházak: Községi könyvtár költöztetése Kászoni Tájélmúzeum költöztetése helyi iskola műfüves pályájának felépítése Balási-kúria felújítása, Szent Katalin Gyerekotthon létrehozása Kászonújfalvi Római Katolikus Templom felújítása Kászonjakabfalvi Római Katolikus Templom restaurálása rovatalozók felépítése községi kultúrházak felújítása kászonújfalvi világháborús emlékmű Szent Miklós tájház Önkéntes Tűzoltók Egyesületének tűzoltó szertára
		Borvízforrások felújítása: Fehérkői borvíz Sós-kút-fürdő
	Identitásépítési közösségi események	Szocializmus alatt betiltott események: Március 15-i megemlékezések, Falubúcsú, 56-os megemlékezés, Farsangtemetés, Szüreti bál
		Új események: Karácsonyi Vásár Kézműves Vásár Kászoni Sokadalmi Falunapok 18 évesek köszöntése Idősek napja
		Búcsúünnepek: Katalin búcsú Úrnapja búcsú Krisztus Király ünnepe Szent Miklós búcsú Boldogasszony búcsú
		Megemlékezések: 1956-os megemlékezés Március 15-i ünnepség
	A lokális identitás kifejezésével kapcsolatos fontosabb termékek	Könyvek: András Ignác iskolaigazgató, néprajzkutató, helytörténész könyvei (2008, 2009 a, b, c, 2011, 2013, 2014, 2015, 2017a, b) Fábian Dénes (plébános) (2008) <i>Kászon völgye keresztjei</i> Imre István – Pataki József (1992) <i>Kászonszéki krónika 1650–1750</i> Kisné Portik Irén (2015) <i>Szépnyám szötte, dédanyám varrta és hímezte</i> Roediger Lajos (2012) <i>Kászonszék és Háromszék néprajzos szemmel</i>
		Újság: Helyi újság 2005 és 2008 között
Digitális tartalmak	Kászon község weboldala Kászon község Facebook oldala Kazun Egyesület Facebook oldala Kászoni Önkéntes Tűzoltók Facebook oldala	
Térségi szakmai tematizációk	dr. Kós Károly (1952) <i>Kászoni székely népművészet és Erdély népi építészet</i> Sepsiszentgyörgyi Tervező Intézet felmérései (1980) Ybl Miklós Műszaki Főiskola Népi Építészeti Diákköre (kutatómunka) (1995)	

Forrás: saját szerkesztés

2. A térség előnyei és hátrányai az elitek szemszögéből

A helyi eliteknek a térséghez, az egyes településekhez viszonyulását alapvetően meghatározhatja az, miként tekintenek arra a helyre, amelyben élnek. Ezek az értelmezések nem csupán személyes viszonyulások, hiszen rurális térségben a hivatali vagy

informális elitszerepet betöltő személyek véleményének, attitűdjeinek közvéleményformáló hatása is lehet. Nem elhanyagolható tényező, hogy miként interpretálják, értelmezik a kistérséget (Szász 2019). Az alábbi táblázat a térség előnyeivel és hátrányai-val kapcsolatos állításokat és vélekedéseket foglalja össze, kulcsszavak formájában tartalmazza a helyi elitekkel készített interjúk alapján.

2. számú táblázat: A térség előnyei és hátrányai az interjúalanyok interpretációi alapján

ELŐNYÖK	HÁTRÁNYOK
Kulturális előnyök	Gazdasági hátrányok
hagyományok, szokások	munkahelyhiány, pénzhiány
településarculat	erőforrások kihasználatlansága
identitásdefiníció („kászoniasság”, kászoni ember)	intézményi, rendezvényi hiányok
Környezeti előnyök	céltalanság, tudatlanság
település fekvése	távolság, közlekedési nehézségek
természeti elemek, értékek	Magatartási hátrányok
település eredetisége, tisztasága	negatív magatartás
Humán erőforrás előnyök	beletörődés, érdektelenség, passzivitás
emberek viselkedése	rosszindulat
helyi mesteremberek	az újtól való félelem
helyi értelmiségiek	humán erőforrás hiánya
Kapcsolati előnyök	Kulturális élet hiánya
testvértelepülések	hagyományos mesterségek kihalása
Hargita Megye Tanácsa	a helyi értékek promoválásának hiánya

Forrás: saját szerkesztés

3. A térség fejlesztési lehetőségeinek elemzése

Az új vidékfejlesztési paradigmában a gazdasági szempontok mellett kimondottan fontos szerepe van a helyi erőforrásoknak és igényeknek és ezekhez igazodó helyi kezdeményezéseknek (Van der Ploeg et al. 2015; Woods 2007; Almstedt et al. 2014). Ha a rurális eliteket, illetve a rurális eliteknek a helyi fejlesztési lehetőségekhez viszonyulását is endogén adottságnak tekintjük, akkor fontos szakmai feladatként értelmezhető e viszonyulás minél részletesebb feltárása. Tanulmányomban a kászoni helyi elitek interjúanyagai alapján erre tettem kísérletet. A célcsoport narratíváiból kivonatolva a fejlesztési lehetőségekre vonatkozó kijelentéseket, három nagy kategóriát alkottam (1. Rendezvényi, intézményi, eseményi lehetőségek; 2. Reklám, marketingstratégiai lehetőségek; 3. Termékértékesítési lehetőségek).

3.1. Rendezvényi, intézményi, eseményi lehetőségek

Az első és legnagyobb elemszámú kategória a rendezvényi, intézményi, eseményi lehetőségek kategóriája, amelyhez 54 állítást azonosítottam. Tekintettel a kijelentések nagy számára és tartalmi sokféleségére, indokoltnak mutatkozott négy alkatégória kialakítása.

A narratívákban dominánsan megjelenő lehetőségek többnyire a térség rendezvényeinek, intézményeinek, eseményeinek fejlesztéséhez és kibővítéséhez kapcsolódnak. Ebben a részben többek között meg kell különböztetni a kulturális lehetőségeket, amelyek minden narratívában megjelennek, továbbá az intézményi és egyesületi lehetőségeket; a turizmust, valamint a helyi vásárt.

3.1.1. Kulturális lehetőségek

A célcsoport narratíváiban többször is megjelenik, hogy Kászon kulturális szempontból egy gazdag vidék, az interjúalanyok a kultúra fejlesztésére, fellendítésére fontos lehetőségként tekintenek. A településen több olyan lokális identitás-komponens van (térbeli elemek, épített örökségek, szimbolikus tárgyak, hagyományok), amelyek hozzájárulnak a település identitás-megőrzéséhez vagy erősítéséhez. A megkérdezettek által említett értékek egyaránt tárgyi, népviseleti, építészeti, népszokásokhoz és személyekhez, foglalkozásokhoz köthető (pl. népi mesterségek) lehetőségekként a helyi közösség használata révén válnak szimbolikussá: „*Ugyanakkor ami már lassan beindult a tájháznál, foglalkozásként a faragászat. Picit ezt az oldalát kéne megerősíteni, megszerezni hogy a hagyományos fa-megmunkálás, akár a zsindelekészítésre, akár a csebrek, kádak készítésére, minden ami fából régebb készült*”. Az elemzett térségben egyaránt jelen vannak vallási, kulturális, történelmi jellegű események is. A narratívák alapján ezek a helyi események a településen élő közösség szempontjából kimondottan fontosak, de ugyanakkor egyes események egyedisége (pl. a helyi farsangtemetés, a helyi megjelölés szerint a „Bikaütés”) idegeneket, turistákat is vonz.

3.1.2. Intézményi, egyesületi lehetőségek

A vizsgált célcsoport szerint más településekhez, térségekhez képest lehetne több intézmény és egyesület a már létező helyi egyesületek és intézmények mellett.

„*Persze hogy azt mondjuk, hogy több intézményre lenne szükség. Gondolok itt a kulturális intézményekre (...), csak jelenlegi lakosság számmal kulturális intézményt fenntartani eléggé nehéz volna. Lassan az iskolákat is alig lehet fenntartani. Minden minden-nel összefügg, de én ebben látok lehetőséget*”. Ugyanakkor az interjúalanyok a meglévő intézmények funkciókkal felruházásában is látnak további lehetőséget, elmondásuk szerint egy tér akkor tölti be funkcióját, ha az feltöltődik tartalommal. „*Van egy szép, új könyvtárunk és nincs funkcionálisan kihasználva. Az nem elég, hogy elmondjuk, hogy van egy ilyen, hanem oda programokat kell szervezni, élettel kell megtölteni és máris lehetne a településnek még egy fontos intézménye*”. Továbbá a helyi fejlesztés szempontjából elengedhetetlennek látják az intézményközi együttműködéseket, az elmondottak szerint az

együttműködés hiányában a helyi fejlesztési célú programok, kezdeményezések csupán akadozva működnek, sok esetben kudarcba fulladnak.

3.1.3. Turizmus

A narratívákban gyakran ismétlődő fejlesztési lehetőségként szerepel a turizmus. Az interjúkban gyakran Kászon turizmusát a helyi kultúrával együtt említik, így ezek összekapcsolását fejlesztési potenciálnak tekintik. A turizmust említő interjúalanyok a fejlesztési lehetőségek tudatos kihasználása mellett érvelnek és olyan fejlesztési területekben gondolkodnak, amelyek nem csak egy területhez kapcsolódnak, hanem a térség teljes egészéhez köthetőek. Így a narratívák alapján a turizmus köré több olyan komponens lehetne kapcsolni, amely akár a helyi megélhetésben is pozitív hatást eredményezhetne.

„*Például most is lehetne vízimalmot, rengeteg vízimalom volt, ami egy népi technikai találmány s egy komoly dolog. Vízimalmot létesíteni, akár látványosságnak. A helyi turizmus fellendítéséhez hozzájárulhatna a vízimalom, zsindelek, fűrész, szövés, hímzés, varrás, kenderáztatás*”. Több interjúalany kiemelte, hogy a helyi turizmus fellendítése nem történt meg az 1989-es rendszerváltást követően, ahogyan Székelyföld nagyon sok településén ez tapasztalható. Elmondásuk szerint, a település természeti, kulturális értékei erre megfelelőek, csupán az emberek megfelelő hozzáállására, e fejlesztési potenciál felismerésére lenne szükség. A fejlődés terén negatívan ítélnék meg minden olyan tényezőt vagy folyamatot, ami a helyi értékeket és erőforrásaikat veszélyeztetheti. Ilyen a külföldre irányuló migráció, vagy városra költözés, az előregedés. A helyi turizmus fellendítését szövetkezési formákban, térség szintű fejlesztésekben látják lehetségesnek.

3.1.4. Helyi vásár

Az interjúbeszélgetések visszatérő témája volt az, hogy a vizsgált térségben viszonylag sokak számára a növénytermesztés és állattenyésztés jelenti a megélhetést, és a helyi vásárok lehetőséget biztosítanak a megélhetésük kiegészítésére. A helyi termelők számára gondot jelent a termékértékesítés. Habár Alcsík-térségben még mindig Kászon község rendelkezik a legnagyobb juhállománnyal, a sajt és hús megfelelő értékesítése gyakorta problematikus. Fontos lehetőséget kínálna az olyan típusú vásárok

megszervezése, ahol mindenki a saját terményét, előállított termékét reklámozni és értékesíteni tudja, kizárva ezzel a többszörös viszonteladókat.

„Az egyik ami fontos és az emberek nem úgy állnak melléje mint egy lehetőség arra, hogy reklámozni a termékeket, például a Pásztortalálkozó. S még nagyon nem úgy fogják fel, hogy ez egy ugródeszka lenne... csak... Kicsit több hozzáállás kellene a közbirtokosságok részéről is egy olyan rendezvényt összehozni, ami Alcsikról... nem csak egy találkozó legyen, hanem vásár is valamilyen szinten. Állatvásár és termékvásár – látok benne fantáziát, mert mikor volt olyan, hogy ilyen körkörös ment Alcsikon a falvakban, azt hiszem, hogy pár évig úgy működött, aztán most csak itt rendeződik meg tudommal... nem biztos. Volt olyan, hogy Szentkirályon voltunk egy ilyen s ott láttam, hogy kicsit több mindent bele vittek. Állatvásár is volt, kiállítás...”

A vásár megszervezését és háttér munkáját ugyanakkor helyi szervezetek, vagy kulcsszereplők feladatának tekintik. A vásár által is egy közös, lokális szimbolikus tér jöhetne létre.

3.2. Reklám, marketingstratégiai lehetőség

A célcsoporttal készített interjúkban a reklám- és marketingstratégiával kapcsolatos tényezők hiánya gyakran említésre kerültek. Egyhangúan szegényesnek találják a település reklámozását, az identitáselemek promoválását. Egy megfelelő, tudatos marketingfolyamat alkalmazását látnák szükségzerűnek. Ebben a folyamatban a helyi népesség integrálása elengedhetetlen, ezáltal is erősítve a településhez való pozitív lokális viszonyulás erősítését.

„Én úgy gondolom, hogy egy település, egy régió értékeinek a reklámozása..., a népszerűsítése az soha nem elégséges. Tehát minden egyes dolgot meg kell különböző formákban jelentetni, minden egyes lehetőségbe kell kapaszkodni. (...) Egy 'kászoni brandenek' a kialakítása például lehetőség lenne”. A megkérdezettek többször is utaltak más települések marketingstratégiáira, termékmegmutatási lehetőségeire, amelyek mintaként szolgálhatnak a kászoniak számára is.

3.3. Termékértékesítés mint térségi gazdaságfejlesztés

A helyben előállított termékek, termények, állatok értékesítésének problémája ugyanakkor átfogóbb és fajsúlyosabb fejlesztési kérdés, mint a vásárok megszervezése és a marketing tevékenység

bővítése. Ezt szemléltetni az alábbi narratíva-részlet is: „...van elég sok termény, tej sajt, hús, minden előállítódik itt Kászonban s kellene folytatni ezt a láncszemet, hogy a fogyasztói társadalmat is kicsit ide csalni (...) Ha nem jönnek újabb termékekkel, nem keresnek piacot, vagy legalább most gondolok itt az élő állat eladásra, hogy ha legalább egy közvetítőt ki tudnának bekkelni, tehát hogy kiszorítani, valakinek direktben adni el az állataikat, terményeiket, akkor jobb lehetne”. Az interjúkban nem körvonalazódnak konkrét gazdasági jellegű javaslatok, az ezzel kapcsolatos igények és elvárások azonban nagyon hangsúlyosak. Az interjúalanyok fontos helyi adottságnak és értéknek tekintik a családok gazdálkodási gyakorlatát, valamint a helyi termékeket. A termékértékesítés gondjának kezelése a térségi társadalom egészének működését pozitív irányba befolyásolná.

Összefoglalás

Tanulmányomban Kászon község kulcsszereplőivel készült interjúk, megfigyeléseim és tereptapasztalatok alapján mutattam be a térségi identitás-építési folyamatok feltárásával kapcsolatos kutatási eredményeket, valamint a helyi elitekkel készített interjúk anyagai alapján a térség előnyeit és hátrányait, illetve a helyi eliteknek a helyi fejlesztési lehetőségekhez viszonyulását. A kutatási eredmények a rurális települések minden bizonnyal jelentős csoportjára jellemző ambivalens helyzetet mutatják: egyfelől gazdag és sokszínű helyi értéktár, erős identitás-szerkezet van, másfelől pedig periférikus helyzet, stagnálás. A helyi elitek azonosulnak a helyi adottságokkal és értékekkel, fontosnak tartják azok fejlesztéspolitikai hasznosítását, meg is fogalmazzák a fejlesztési igényeket és elvárásokat. A településsel, térséggel azonosulás kiemelten fontos endogén kapacitás, azonban a fejlesztési igények és elvárások olyan formában fogalmazódnak meg, mintha a feladatok felvállalása és megoldása valamilyen külső szereplő feladata lenne. Jellemző nyelvhasználati forma például a feltételes mód használata (lehetne, változhatna stb.), a „kellene”, „jó lenne”, „fontos lenne” nyelvi formák használata, amelyek arra utalnak, hogy az elemzett térségben az adottságok, az igények és a konkrét cselekvési programok összekapcsolódása problematikus. Az elemzési eredmények azt jelzik, hogy a gazdag helyi értéktár önmagában nem jelent garanciát olyan léptékű fejlesztési programok beindítására, amelyek a rurális térséget vagy települést új működési pályára helyezik, és az

ilyen változáshoz a helyi elitek jelenléte, vagy a térséggel, településsel való azonosulása sem elegendő. További, elsősorban közösségfejlesztési jellegű vizsgálatokat igényelne annak feltárása, hogy milyen jellegű kezdeményezések, szakértői közreműködések révén lehetne továbblépni ebben a helyzetben.

Felhasznált szakirodalom

- Almstedt, Åsa – Brouder, Patrick – Karlsson, Svante – Lundmark, Linda. J. T. 2014 Beyond post-productivism: from rural policy discourse to rural diversity. *European Countryside*, (4) 297-306.
- András Ignác 2009 *Temetőjük a nagyvilág*. Verbum Kiadó, Kolozsvár.
- Biró A. Zoltán 2006a *Vidéki Térség: illúzió vagy esély?* Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- Biró A. Zoltán 2019a Helyi fejlesztés – térségi érdekek. Szempontok a helyi fejlesztés székelyföldi gyakorlatának újrapozicionálásához. In Biró A. Zoltán – Laczkó-Albert Elemér – Sárosi-Blága Ágnes szerk. *Beruházás és/vagy közösségépítés. A helyi fejlesztés mintázatai Gyergyóremetén*. Gyergyóremete helyi önkormányzata, F&F International, 11-36.
- Biró A. Zoltán 2019b Székelyföld – társadalomtudományi megközelítések. *Metszetek*, (8) 2:3-16.
- Biró A. Zoltán – Bálint Blanka 2005 Térségi identitások: értelmezési szempontok, elemzési lehetőségek. In Bakó Boglárka – Szoatak Szilvia szerk. *Magyarlakta kistérségek és kisebbségi identitások a Kárpát-medencében*. Gondolat Kiadó – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 16-19.
- Biró A. Zoltán – Sárosi-Blága Ágnes – Székely Kinga Katalin – Silló Ágota 2019a Helyi elitek szerepe a helyi fejlesztésben (2017). In Bodó Julianna szerk. *Vidék és társadalom. DOMUS csoportos kutatási programok*. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Státus Kiadó, Csíkszereda, 167-192.
- Biró A. Zoltán – Gergely Orsolya – Székely Kinga Katalin – Biró Z. Zoltán 2019b Település – Érték – Versenyképesség. Lokális identitás és turisztikai versenyképesség összefüggései a székelyföldi térségben (2012). In Bodó Julianna szerk. *Vidék és társadalom. DOMUS csoportos kutatási programok*. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Státus Kiadó, Csíkszereda, 73-103.
- Biró A. Zoltán – Krézsek Erika – Osváth-Berényi Hajnal – Aczél Zsuzsa – Biró Z. Zoltán 2019c Nemzeti identitás – lokális identitás – versenyképesség (2011). In Bodó Julianna szerk. *Vidék és társadalom. DOMUS csoportos kutatási programok*. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Státus Kiadó, Csíkszereda, 39-72.
- Biró Z. Zoltán 2006b A vidékfejlesztés alapjai. In Csák László szerk. *RÉGIÓ-VIDÉK-FEJLESZTÉS*. Regionális Képzési Központ.
- Bodó Julianna – Biró A. Zoltán 2011 Szimbolikus térfoglalási eljárások. In Bodó Julianna szerk. *Kultúra – Térség – Szaktanácsadás*. Altus Kiadó, Csíkszereda.
- Corbin, Juliet – Strauss, Anselm 2015 *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (4th ed.). Los Angeles, SAGE. <https://goo.gl/4jJLEb>
- Gazda Enikő – Roediger Lajos 2012 *Kászonszék és Háromszék néprajzos szemmel*. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy.
- OECD 2006 *The new rural paradigm: Policies and governance*. Paris, OECD publications.
- Ploeg, J. D. Van Der – Douve, Jan – Sergio, Schneider – Jingzhong, Ye 2015 Rural Development: Actors and Practices. *Research in Rural Sociology and Development*, 22:17-30.
- Ploeg, J. D. Van Der – Renting, Henk 2000 Impact and potential: a comparative review of European rural development practices. *Social Ruralis*, 40 (4):529-543.
- Ray, Christopher 1996 *Local Rural Development in the Western Isles, Skye and Lochalsh*. Unpublished PhD thesis, University of Wales, Aberystwyth.
- Sárosi-Blága Ágnes 2016 Rurális elitek fejlesztésekhez való viszonyulása egy székelyföldi térségben. *Pro Scientia Ruralis*, (1) 4:171-179.
- Sárosi-Blága Ágnes 2018 Együtt, vagy külön? A településközi együttműködésekéről szóló diskurzusok elemzése egy kistérség példáján. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2:61-74.
- Sárosi-Blága Ágnes 2019a A rurális elit téralapú identitásszerkezetének elemzése egy székelyföldi térségben. *Metszetek*, (8) 2:32-49.
- Sárosi-Blága Ágnes 2019b *Lokális identitás és vidékfejlesztés a székelyföldi Felcsik kistérségben*. Doktori (Phd) értekezés. Debreceni Egyetem, Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program.

Szász Mária-Magdolna 2018 Lokális identitás-
építési folyamatok Kászonban 1990 után. *Pro
Scientia Ruralis*, 3. (3–4):58-73.

Szász Mária-Magdolna 2019 A rurális elitok loka-
litáshoz való viszonyulása. In Bodó Julianna
szerk. *Térség és tudomány*. T3 Kiadó, Sepsis-
szentgyörgy, 166-180.

Vincze Mária 2002 *Vidéki helyzetelemzés, Ká-
szoni esettanulmány*. Hargita Kiadóhivatal,
Csíkszereda.

Woods, Michael 2007 Engaging the global
countryside: globalization, hybridity and the
reconstitution of rural place. *Progress in Hu-
man Geography*, 31:485-507.

